

DIAGONALE 2021

Tektonikus mozgások

BUGLYA ZSÓFIA

GRAZBAN IDÉN NYÁRON KÖSZÖNTÖTT BE A FILMTAVASZ. AZ OSZTRÁK FILMEK FESZTIVÁLJÁN A NÉGY FAL KÖZÜL ÉPP CSAK KIMERÉSZKEDŐ NÉZŐK VILÁGOT LÁTHATTAK.

2020. március 11-én a WHO pandémiává nyilvánította a COVID 19-járványt. Az osztrák film fesztiválja, amelyre szokás szerint március folyamán került volna sor, így tavaly az első köztött szembesült az online verzió/halasztás/törlés trilemmájával. A megoldás Grazhoz méltóan eredeti volt: a Diagonale, amely túlmutatva a filmek versenyénél, bő két évtizede következetesen dolgozik egy eleven filmes közösség építésén, „befejezetlenné” nyilvánította magát: a katalógusban publikált program egyes elemeit becsatornázták online platformokba, másokat elhalasztottak (összre vagy egyenesen 2021-re), a díjakat pedig online kiosztották. Így, ha a fesztiválra ténylegesen nem is került sor, a folyamatosság nem szakadt meg. (Azt, hogy a folyamatosság kincset ér, Grazban 2003 óta tudják, amikor a politikum kis híján bekebelezte a rendezvényt, s azt csak széleskörű szakmai összefogással sikerült megmenteni; a 2004-es proteszt-Diagonale egyébként „az eredeti” ragadványnevet kapta.)

Természetes, hogy nagy izgalom előzte meg a 2021-es kiadást, amely a júniusi időzítésnek köszönhetően szerencsésen megvalósulhatott, és ezzel megúszott egy újabb eposzi jelzőt. A rendhagyó dátum és a meglehetősen szigorú korlátozások (például a félházban maximált vetítések és az este tízes műsorzárás) ellenére ez a Diagonale már a megszokott formáját hozta, azaz a versenyprogram mellett megannyi extrát: szakmai kerekasztalokat és work-in-progress műhelybeszélgetéseket, kiállításokat és közönségtalálkozókat, történelmi és tematikus filmösszeállításokat. Utóbbiak között, melyek a viszonylag fiatal osztrák filmtörténetírás alakuló énképének fontos lenyomatai évről évre, ezúttal helyet

kapott egy Jessica Hausner retrospektív, egy városfilm-válogatás, egy a hontalanság témája köré szervezett filmcsokor („Displaced Persons”), a 75 éves Elfriede Jelinek tiszteletére összegyűjtött mozgóképek, valamint mindezek találkozási pontjai egy további metszetben.

És habár a pandémia a formán még érződött, a program és azon belül a versenyprogram már ugyanazt a gazdagságot mutatta, mint rendes években. A kifejezetten erős, húsbavágó témákat érintő dokumentumfilmek mellett problémaérzékeny, az aktuális közéleti/politikai ügyeket is felvállaló játékfilmekből válogathattunk. Az első szó, ami a látott munkák kapcsán eszembe jut, a bátorság. Nemcsak az önkorlátozástól mentes témaválasztás, a belemenés, a kényelmetlen helyzetek közel engedése szembeötlő, hanem az is, ahogy az alkotók felvállalják az ambivalens, vagyis nehezen megemészthető válaszokat, nem rejtik el személyes érintettségüket, illetve – különösen a dokumentumfilmek esetében – tartósan elköteleződnek egy-egy projekt mellett. Sok kérdés

felmerül, de az, hogy miért kellett ezeknek, értsd éppen ezeknek a filmeknek elkészülniük, szinte sosem.

Mély elköteleződésről árulkodik Hubert Sauper bensőséges hangulatú esszéje, az *Epicentro*, amelyben a rendezőnek immár sokadszorra sikerül láthatóvá tennie olyan történelmi léptékű összefüggéseket, amelyekről filmjei nélkül csak elvont képzeleteink lehetnének. Több, az afrikai kontinenshez kötődő téma és olyan munkák után, mint az Oscar-díjra is jelölt *Darwin rémálma*, Sauper ezúttal a mozdulatlanóságba dermedt Havanna lakóira összpontosítja figyelmét. Mit jelent élni, álmodozni, a világot megérteni ebben a szépnek hazudott szegénységben, amelyet a diktatúra és a fogyasztói kultúra nagy egyetértésben konzervál és esztétizál? Mit lehet és kell ebből megmutatni, vagy ha úgy tetszik: mit rögzíthet a kameraszem, amit a turistaszem nem lát? A több évig tartó forgatás során (amelynek ideje alatt Castro meghal, Donald Trump pedig beleül az USA elnöki székébe), Sauper kamerája kitartóan követi protagonistáit, köztük azt a néhány helyi kisiskolást, akik – miközben megosztják velünk gondolataikat, terveiket, apró kis diadalaikat – maguk is felfedezik a filmkép hatalmát.

Téved, aki azt gondolja, hogy ez a filozofikus, látni tanító kis műretek maga nemzetköziségében kivételnek számít a helyi illetőségű osztrák darabok között. Az osztrák dokumentumfilm dúskál a külföldi/globális témákban, ami néhány példával érzékeltethető. Valerie Blankenbyl *The Bubble* című munkája ugyanazt a gigantikus floridai nyugdíjas települést mutatja be, amelyről nemrég a BIDF-en láthattunk egy amerikai pro-

Evi Romen:
Hochwald
(Thomas Prenn)

dukciót *Isten hozott a Mennysországbán!* (*Some Kind of Heaven*) címmel. A The Villages örök fiataliságot ígérő mesevilágát mindkét verzió izgalmasan bontja ki, Blankenbyl feldolgozásában azonban nemcsak a lakók reményei és csalódásai válnak érzékelhetővé, hanem e zárványlét ökológiai és ökonómiai kontextusa is.

A *Once Upon a Time in Venezuela* stábja (rendezte: Anabel Rodríguez) a venezuelai olajvidékre visz el bennünket, ahol egy manapság gazdag, de szép lassan lecsúszó – szó szerint a korrupció és a környezetszennyezés mocsarába süppedő – település agóniájának lehetünk tanúi. A történet, amely láttelest a diktatúrák működéséről, attól olyan erős, hogy azt is megmutatja, hogyan temeti maga alá a rendszer legnagyobb használóit is.

Daniel Hoesl és Julia Niemann *Davos* című tablójának hőse a svájci üdülőváros, amely manapság nem szanatóriumaiból, hanem leginkább abból él, hogy évente néhány napra otthont ad a Világgazdasági Fórum csúcstalálkozójának. A filmek – szemérmetlen egyszerűséggel – jól elcsípett, leleplező képek, valamint abszurdba hajló párbeszéd- és nyilatkozatfoszlányok halmozásával mutatnak rá a gondosan becsomagolt politikai üzenet és tartalom kiáltó ellentmondására.

De ne ragadjunk le a kategóriánál, mert idén a fikciók között is bőven volt

nézni való. A szórakoztató filmek, például a krimik és a többnyire dialektusban forgatott zsánerparódiák kétségkívül elmaradoztak (véltetően gyártási nehézségek miatt). Akadt viszont dráma, közönségszombat és embert próbáló. Előbbire példa a bizonyos leírásokban komédiának titulált, legfeljebb tragikomédiának mondható *Me, We* (rendezte: David Clay Diaz) amely tanulságokkal, de egyáltalán nem bárgyú módon mesél menekültek és „megmentőik” kapcsolatáról, illetve azokról a cseppet sem egyértelmű új szerepekről, amelyekkel a szereplők szembesülnek. Fajsúlyosabb, más babérokra törő darab a vágóként befutott Evi Romen első rendezése, a fesztivál fődíjjával kitüntetett *Hochwald*. A film, amely ha szerencsénk lesz, a Szemrevaló műsorában itthon is vászonra kerül, egy önmagát kereső, semmilyen sémába nem passzoló fiatal srác története. Mario leginkább táncolni szeretne, valamint lelépni a faluból, ahol jó esetben élete végéig kétkezi munkás lehet. Rómába megy, ahol kis híján áldozatul esik egy terrortámadásnak, és ha azt hinnénk, a mai kor dühös fiataljával ennél váratlanabb már nem történhet, nemsokára egy dél-tiroli muszlim közösség fogadja be. A film a főszerepet alakító Thomas Prenn játéka mellett azért is nagyon meggyőző, mert csupa érzékeny (érzékenységeket sokaságát érintő) témát

Hubert Sauper: képes látszólag könnyedén fel-fűzni egyetlen történetre.

Epicentro

S ha már a témaválasztás bátorságánál tartunk, Jasmila Žbanić *Quo vadis, Aida?* című, tavaly Velencében bemutatott drámája a létező legnehezebb terhet veszi magára. Az alig negyedszázada lezajlott srebrenicai mészárlás történetének elbeszélésére vállalkozik, emlékeztetve arra, hogyan nézték végig tétlenül a békefenntartók, illetve végső soron Európa, ahogy határainktól alig pár száz kilométerre a szerb milícia brutálisan kivégzett több mint nyolcezer bosnyák férfit. Egy ilyen film, ha nem is teher, de áldozat, hiszen az alkotásnak mindenekelőtt az emlékezést kell szolgálnia, a hitelesség vs. filmszerűség dilemmái pedig gúzsba köthetik az alkotót. Talán nem véletlen, hogy az első filmjével, a szintén a délszláv háború traumájával foglalkozó *Szerelmem, Sarajevóval* 2006-ban Arany Medvét nyert rendezőnő sok év után mert csak belevágni a téma megfilmesítésébe. Az eredmény, amely kilenc ország, köztük Ausztria koprodukciójában jött létre, egy minden percében átgondolt, stílusbravúrok nélkül letaglózó dráma. A genocídium krónikája egy bosnyák ENSZ-tolmácsnő (Aida szerepében Jasna Đuričić) szemszögéből elbeszélve. A film a Cinefest versenyprogramjában, ősszel érkezik Magyarországra. •